

ความพึงพอใจและข้อเสนอแนะต่อการบริการของโรงเรียนอาวุโสศึกษานาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย Satisfaction of the Elderly Services of NaO Elderly Education NaO Sub-District Mueang Loei District, Loei Province

กรรณิการ์ ธัญญารักษ์¹ ญาณิศา พึ่งรอด¹ ทิฆัมพร วรรณसार¹ อภิญญา สุขบัว¹ กัลยา ยศคำลือ²

E-mail: yaeduca@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อการบริการของโรงเรียนอาวุโสศึกษานาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย และ 2) ศึกษาข้อเสนอแนะต่อการบริการของโรงเรียนอาวุโสศึกษานาอ้อ เป็นการวิจัยแบบผสม (mixed research) กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้สูงอายุบ้านนาอ้อ จำนวน 60 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (มีอ้างอิงท้ายบท) เครื่องมือวิจัยคือ แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อการบริการของโรงเรียนอาวุโสศึกษานาอ้อ มีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .879 สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า (1) ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุ 70-79 ปี รองลงมาอายุ 60-69 ปี ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อการบริการของโรงเรียนอาวุโสศึกษานาอ้อ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับค่าเฉลี่ย 3 ลำดับแรกคือ ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรัก ความสามัคคีและเอื้ออาทรต่อกัน รองลงมา สามารถนำความรู้ทักษะเสริมอาชีพไปสร้างรายได้, สิ่งที่ได้รับจากกิจกรรมตรงตามความคาดหวังของผู้สูงอายุและเพิ่มความสุข, ความรู้และเนื้อหาการเรียนรู้อ มีความครบถ้วน และลำดับสุดท้ายคือ สวัสดิการเบียดบังชีพ ตามลำดับ และ (2) ผู้สูงอายุมีข้อเสนอแนะคือ ต้องการมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสุขภาพ ควรหาแนวทางเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุ และให้ความรู้เพื่อส่งเสริมอาชีพเพิ่มขึ้น

คำสำคัญ: ความพึงพอใจ ผู้สูงอายุ โรงเรียนอาวุโสศึกษา

Abstract

The purposes of research were to study satisfaction of the elderly services of NaO Elderly Education NaO Sub-District Mueang Loei District, Loei Province and study suggestions services of the Elderly Education NaO. There was mixed research and sample were 60 elderly in NaO Sub-District was purposive sampling random. The research instruments was questionnaires have reliabilities .879. Collected data were analyzed and statistic used percentages, mean scores, standard deviations. The findings : mostly elderly was female, ages between 70-79 and 60-69. The satisfaction of the elderly services of NaO Elderly Education were highest rank follow 3 level first: love, unity and compassion for each other, able to bring knowledge and skills to enhance their career to generate income, the gain from the activity meets the expectations of the elderly and increases happiness, the knowledge and learning content are complete and the last one is Living allowance. The suggestions services of the Elderly Education NaO were need to have basic knowledge about health, should find ways to increase income for the elderly and provide knowledge to promote more career.

Keywords: satisfaction, the elderly, NaO elderly education

ความเป็นมาของปัญหา

ในปัจจุบันประเทศไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในแต่ละปี แต่อัตราการเกิดลดลง (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2559) เพราะการสูงวัยของประชากรเป็นปรากฏการณ์ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้นั้นทั้งโลก และผู้สูงอายุเป็นผู้ที่อยู่ในวัยที่ควรได้รับการสงเคราะห์และดูแลเพื่อไม่ให้เป็นการระงับของสังคม โดยมุ่งเน้นที่การให้บริการของหน่วยงานมากกว่าจะเป็นการเสริมพลังอำนาจผู้สูงอายุและครอบครัว ให้ผู้สูงอายุและครอบครัว สามารถตัดสินใจกำหนดทางเลือกในการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพเหมาะสมกับบริบทและศักยภาพของตนเอง ตลอดจนสามารถเข้าถึงและรักษาสีทธิประโยชน์ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สมศักดิ์ ชุมหรัศม์, 2562) สังคมสูงวัย ทำให้วัยทำงานต้องรับภาระในการดูแลผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น และปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในสังคมผู้สูงอายุ เช่น โรคสมองเสื่อม (โรคอัลไซเมอร์) และโรคซึมเศร้า รวมถึงการสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุเพื่อลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ทำให้ภาระการคลังเพิ่มขึ้น

¹ นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาสังคมศาสตร์ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

² อาจารย์สาขาวิชาสังคมศาสตร์ ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

อัตราการพึ่งพาของประชากรวัยแรงงานต้องแบกรับดูแลผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้น มีแนวโน้มพึ่งพาแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน และสามารถขยายตลาดสินค้าผู้สูงอายุในประเทศ (ปรเมธี วิมลศิริ, 2559) จึงควรมองหาแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาของผู้สูงอายุ โดยการให้ผู้สูงอายุมีอาชีพและมีรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว รวมทั้งจะทำให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมทำหรือหางานอดิเรกทำระหว่างวันและได้พบปะเพื่อนๆ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้เข้าร่วมสังคม จะทำให้ผู้สูงอายุเกิดความภูมิใจในตนเอง ไม่คิดว่าตนเองเป็นภาระของลูกหลานและก้าวไปสู่สังคมผู้สูงอายุแบบยั่งยืน สอดคล้องตามแผนงานบูรณาการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ เป้าหมายที่ 2 คนในสังคมไทยทุกช่วงวัยมีทักษะความรู้และความสามารถเพิ่มขึ้น ข้อ 2.5 การมีงานทำของผู้สูงอายุ (60-69 ปี) เพิ่มขึ้น ในยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี พ.ศ. 2560-2579 กำหนดว่าผู้สูงอายุมีความสุขมีรายได้พอเพียงในการดำรงชีวิต (วิลาศ อรุณศรี, 2559)

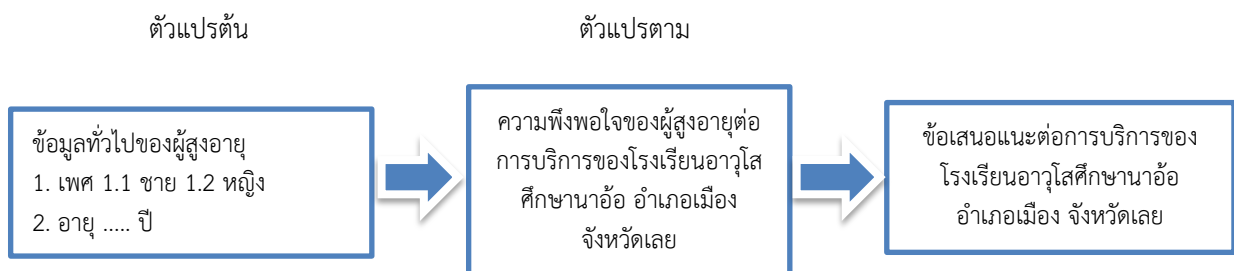
ชุมชนบ้านนาอ้อเป็นชุมชนเก่ามีอายุกว่า 300 ปี เป็นชุมชนประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งของจังหวัดเลย เนื่องจากมีเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เกิดขึ้นที่นี้หลายเหตุการณ์ ตามที่บรรพบุรุษได้จารึกไว้และมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษา มีธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ บรรพบุรุษชาวนาอ้อสืบเชื้อสายมาจากเวียงจันทน์ หลวงพระบาง และไทลื้อ การอยู่ร่วมกันในชุมชนดั้งเดิม มีผู้สูงอายุที่ชาวบ้านเคารพนับถือ ในอดีตและปัจจุบันก็ยังพบว่ามีประชาชนยากจน ซึ่งการแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชนบ้านนาอ้อได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากเทศบาลตำบลนาอ้อ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ปัจจุบันชุมชนบ้านนาอ้อมีประชากรจำนวน 6,619 คน เป็นชาย จำนวน 3,032 คน และหญิง จำนวน 3,165 คน ผู้พิการ จำนวน 425 คน กลุ่มสตรี จำนวน 1,737 คน ประชากรวัยทำงาน จำนวน 3,214 คน เด็กและเยาวชน จำนวน 911 คน (ข้อมูลเทศบาลตำบลนาอ้อ, 2562) :จ) ข้อมูลประชากรผู้สูงอายุดังกล่าวเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ กลุ่มผู้สูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้อาจนำไปสู่การเกิดปัญหาสุขภาพได้ง่าย การมีสุขภาพประกอบที่ดีเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา แต่ทั้งนี้ความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นมักเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่ผู้สูงอายุปฏิบัติที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ (Heidrich, 1998) ในชุมชนจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็วเนื่องจากอัตราการเกิดต่ำมากและประชากรผู้สูงอายุยืนยาวขึ้น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อด้านลบต่อการขาดแคลนแรงงาน เพราะสัดส่วนประชากรแรงงานลดลง ในขณะที่อัตราการพึ่งพิงมีแนวโน้มสูงขึ้น ทำให้งบประมาณของส่วนท้องถิ่นที่จะต้องดูแลเพิ่มสูงขึ้น ด้วยส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ชุมชนสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพในที่สุด จำเป็นจะต้องมีนโยบายและการวางแผนรองรับปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น จากการศึกษาวิเคราะห์นโยบายและยุทธศาสตร์ในทุกระดับที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนโยบายสังคมสูงวัย พบว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่ภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาชนจะต้องตระหนักถึงผลกระทบและควรร่วมมือเตรียมความพร้อมที่จะรับมือกับสังคมผู้สูงอายุ ให้เป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี คณะผู้วิจัยได้ตระหนักถึงปัญหาของสังคมผู้สูงอายุ จึงมีความสนใจการศึกษา “ความพึงพอใจและข้อเสนอแนะต่อการบริการของโรงเรียนอาวุโสศึกษานาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย” เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยเสนอต่อเทศบาลตำบลนาอ้อ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้วางแผนทำให้ผู้สูงอายุในจังหวัดเลยมีความสุขและมีรายได้เพียงพอใช้ในชีวิตประจำวัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อการบริการของโรงเรียนอาวุโสศึกษานาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย
2. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะต่อการบริการของโรงเรียนอาวุโสศึกษานาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย

กรอบแนวคิดการวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจและข้อเสนอแนะต่อการบริการของโรงเรียนอาวุโสศึกษานาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดดังภาพประกอบที่ 1

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจและข้อเสนอแนะต่อการบริการของโรงเรียนอาวโสศึกษานาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ครั้งนี้เป็นวิจัยแบบผสม (mixed research) คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในตำบลนาอ้อ ทุกหมู่บ้าน จำนวน 121 คน (กองการศึกษาเทศบาลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย) กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย จำนวน 60 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (สุกัฒนากร วงศ์ธนวุธและพิรสิทธิ์ คำนวนศิลป์, 2552) จากความสมัครใจของผู้สูงอายุที่สมัครเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนอาวโสศึกษานาอ้อ เฉพาะผู้สูงอายุที่สามารถเคลื่อนไหวปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยตนเอง สื่อสารเข้าใจและร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม มี 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเป็นแบบเลือกตอบ (check list) ประกอบด้วย เพศ และอายุ ตอนที่ 2 แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อการบริการของโรงเรียนอาวโสศึกษานาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) และตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะต่อการบริการของโรงเรียนอาวโสศึกษานาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย

3. การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจและข้อเสนอแนะต่อการบริการของโรงเรียนอาวโสศึกษานาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการขั้นตอนดังนี้

3.1 การหาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา

3.1.1 คณะผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการบริการของโรงเรียนอาวโสศึกษานาอ้อ เทศบาลตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย เพื่อกำหนดเป็นกรอบในการสร้างเครื่องมือในการวิจัย

3.1.2 สังเคราะห์ลักษณะข้อมูลที่ต้องการศึกษาจากวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อเป็นแนวทางกำหนดการสร้างเครื่องมือและขอบเขตเนื้อหา

3.1.3 สร้างแบบสอบถาม ร่างฉบับร่าง เพื่อพิจารณาความถูกต้องและตรงต่อเนื้อหา สอดคล้องกับคำถาม นิยาม ปฏิบัติ เสนอผู้เชี่ยวชาญ

3.1.4 การหาคุณภาพเครื่องมือโดยนำแบบสอบถามเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา นำแบบประเมินที่ผ่านการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ หาค่าดัชนี ความสอดคล้องโดยใช้เทคนิค IOC โดยเลือกใช้ข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปมีเกณฑ์การให้คะแนนดังต่อไปนี้

+1 เมื่อผู้เชี่ยวชาญมีความแน่ใจว่า ข้อคำถามสอดคล้องกับเนื้อหา

0 เมื่อผู้เชี่ยวชาญมีความแน่ใจว่า ข้อคำถามสอดคล้องกับเนื้อหา

-1 เมื่อผู้เชี่ยวชาญมีความแน่ใจว่า ข้อคำถามไม่สอดคล้องกับเนื้อหา

3.2 การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยปรับปรุงแก้ไข แบบสอบถามตามข้อเสนอแนะจากคณะผู้เชี่ยวชาญและคณะผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้สูงอายุตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลยที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน นำไปหาค่าอำนาจจำแนก (Discriminating index) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson product moment correlation) และหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของคอนนาค (Alpha Coefficient Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ .870

3.3 ปรับปรุงแก้ไขข้อที่บกพร่องตามผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะครั้งที่ 2 นำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างในโรงเรียนอาวโสศึกษานาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย จำนวน 60 คนเป็นลำดับต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการแจกแบบสอบถาม โดยดำเนินการดังนี้

4.1 ขอความร่วมมือจากเทศบาลตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย โดยทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

4.2 คณะผู้วิจัยนำแบบสอบถามแจกให้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 60 ฉบับ โดยอธิบายขั้นตอนการตอบแบบสอบถาม และอ่านข้อคำถามให้ผู้สูงอายุฟังและให้ผู้สูงอายุตอบแบบสอบถามทันที

4.3 คณะผู้วิจัยใช้เวลาเก็บรวบรวมแบบสอบถาม 15 วันและได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องความสมบูรณ์ของการกรอกแบบสอบถามพร้อมนำไปเตรียมการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 ในการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อบริการของโรงเรียนอาวุโสศึกษานานาชาติ อำเภอเมือง จังหวัดเลย คณะผู้วิจัยมีเกณฑ์ให้คะแนนและการแปลผลข้อมูลใช้เกณฑ์การแปลค่าเฉลี่ย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545)

4.51 - 5.00 หมายความว่า มีพึงพอใจในระดับ มากที่สุด

3.51 - 4.50 หมายความว่า มีพึงพอใจในระดับ มาก

2.51 - 3.50 หมายความว่า มีพึงพอใจในระดับ ปานกลาง

1.51 - 2.50 หมายความว่า มีพึงพอใจในระดับ น้อย

1.00 - 1.50 หมายความว่า มีพึงพอใจในระดับ น้อยที่สุด

5.2 ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเกี่ยวกับข้อเสนอแนะต่อการบริการของโรงเรียนอาวุโสศึกษานานาชาติ อำเภอเมือง จังหวัดเลย ใช้สถิติการแจกแจงความถี่

6. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean)

ผลการวิจัย

1. ผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เพศหญิง จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 66 รองลงมาเพศชาย จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 54 และส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุกลุ่มอายุระหว่าง 70-79 ปี จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 62 รองลงมาเป็นผู้สูงอายุอายุระหว่าง 60-69 ปี จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 58 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ

ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
1.1 เพศชาย	27	54
1.2 เพศหญิง	33	66
รวม	60	100
2. อายุ		
2.1 อายุ 60-69 ปี	29	58
2.2 อายุ 70-79 ปี	31	62
รวม	60	100

2. ความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อการบริการของโรงเรียนอาวุโสศึกษานานาชาติ อำเภอเมือง จังหวัดเลย ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงไปต่ำดังนี้ โรงเรียนอาวุโสศึกษาสามารถทำให้ผู้สูงอายุมีความรัก ความสามัคคีและเอื้ออาทรต่อกัน (\bar{X} = 4.93) รองลงมาผู้สูงอายุสามารถนำความรู้ด้านทักษะเสริมอาชีพไปประกอบอาชีพและสร้างรายได้แก่ตนเองและครอบครัว (\bar{X} = 4.88) สิ่งที่ได้รับจากกิจกรรมตรงตามความคาดหวังของผู้สูงอายุและสามารถเพิ่มความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ (\bar{X} = 4.85) ความรู้และเนื้อหาจากการเรียนรู้มีความครบถ้วนและผู้สูงอายุสามารถนำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ไปถ่ายทอดให้แก่ครอบครัว ชุมชน และบุคคลอื่น (\bar{X} = 4.83) ความสะอาดและสิ่งอำนวยความสะดวกของสถานที่ (\bar{X} = 4.82) การถ่ายทอดความรู้ที่ชัดเจนและอาหาร อาหารว่างและเครื่องดื่ม (\bar{X} = 4.80) ระยะเวลาในการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับวัยของผู้สูงอายุ (\bar{X} = 4.78) การจัดลำดับขั้นตอนของการจัดกิจกรรมต่อผู้สูงอายุ (\bar{X} = 4.73), การแต่งกายของผู้สูงอายุมีความเหมาะสม และสุขภาพ (\bar{X} = 4.70) ความพร้อมของอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ (\bar{X} = 4.45), เอกสาร คู่มือเพียงพอ (\bar{X} = 4.41) และผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อสวัสดิการเบี้ยยังชีพ (\bar{X} = 4.30) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อการบริการโรงเรียนอาวุโสศึกษานาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย

ข้อที่	ความพึงพอใจต่อการบริการโรงเรียนอาวุโสศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดเลย	\bar{X}	ร้อยละ	แปลผล	ลำดับ
1	โรงเรียนอาวุโสศึกษาสามารถทำให้ผู้สูงอายุมีความรักความสามัคคีและเอื้ออาทรต่อกัน	4.93	98.6	มากที่สุด	1
2	ผู้สูงอายุสามารถนำความรู้ด้านทักษะเสริมอาชีพไปประกอบอาชีพและสร้างรายได้แก่ตนเองและครอบครัว	4.88	97.6	มากที่สุด	2
3	สิ่งที่ได้รับจากกิจกรรมตรงตามความคาดหวังของผู้สูงอายุและสามารถเพิ่มความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ	4.85	97	มากที่สุด	3
4	ความรู้และเนื้อหากิจกรรมการเรียนรู้มีความครบถ้วนและผู้สูงอายุสามารถนำสิ่งที่ได้รับจากการเรียนรู้ไปถ่ายทอดให้แก่ครอบครัว ชุมชน และบุคคลอื่น	4.83	96.6	มากที่สุด	4
5	ความสะอาดและสิ่งอำนวยความสะดวกของสถานที่	4.82	96.4	มากที่สุด	5
6	การถ่ายทอดความรู้ที่ชัดเจนและอาหาร อาหารว่างและเครื่องดื่ม	4.80	95.2	มากที่สุด	6
7	ระยะเวลาในการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับวัยของผู้สูงอายุ	4.78	95.6	มากที่สุด	7
8	การจัดลำดับขั้นตอนของการจัดกิจกรรมต่อผู้สูงอายุ	4.73	94.6	มากที่สุด	8
9	การแต่งกายของผู้สูงอายุมีความเหมาะสม และสุภาพ	4.70	94	มากที่สุด	9
10	ความพร้อมของอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์	4.45	89	มาก	10
11	เอกสาร คู่มือเพียงพอ	4.41	88.2	มาก	11
12	ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อสวัสดิการเบี้ยยังชีพ	4.30	86	มาก	12
	เฉลี่ยรวม	4.71		มากที่สุด	

3. ผู้สูงอายุมีข้อเสนอแนะต่อการบริการโรงเรียนอาวุโสศึกษานาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย คือ ต้องการมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสุขภาพ ควรหาแนวทางเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุ และให้ความรู้เพื่อส่งเสริมอาชีพเพิ่มขึ้น เพื่อให้ผู้สูงอายุสุขภาพดีขึ้น สามารถดำรงสัมพันธภาพอันดีระหว่างบุคคลในครอบครัวและเพื่อนบ้าน การพูดคุยและพบปะกับครอบครัวและเพื่อนๆ อย่างสม่ำเสมอ จะทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกอบอุ่นและสุขภาพจิตดี

ภาพประกอบที่ 2 กิจกรรมการให้ความรู้ของโรงเรียนอาวุโสศึกษานาอ้อ
ที่มา : อภิญญา สุขบัว ถ่ายภาพ

ภาพประกอบที่ 3 กิจกรรมส่งเสริมอาชีพของโรงเรียนอาวุโสศึกษานาอ้อ
ที่มา : อภิญญา สุขบัว ถ่ายภาพ

ภาพประกอบที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยการวิจัย ณ โรงเรียนอาวุโสศึกษานาอ้อ
 ที่มา : กรรณิกานต์ ธัญญารักษ์ ถ่ายภาพ

อภิปรายผล

1. ความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อการบริการของโรงเรียนอาวุโสศึกษานาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่าบริการของโรงเรียนอาวุโสศึกษานาอ้อ ให้บริการได้มาตรฐานผู้สูงอายุมีความรัก ความสามัคคีเอื้ออาทรต่อกันและไม่เครียด เพราะความเครียดที่เกิดขึ้นจะมีผลทำให้ความพึงพอใจในชีวิตลดลง (Pender, 1996) และกลุ่มผู้สูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้อาจนำไปสู่การเกิดปัญหาสุขภาพได้ง่าย การมีสุขภาพประกอบที่ดีเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา แต่ทั้งนี้ความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นมักเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่ผู้สูงอายุปฏิบัติที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ (Heidrich, 1998) ซึ่งผู้สูงอายุเป็นวัยที่ต้องประสบกับการสูญเสียมากมายทั้งทางด้านร่างกาย สังคม และการดำเนินชีวิต ซึ่งการสูญเสียดังกล่าว สร้างความเสื่อมถอยทางจิตใจให้กับผู้สูงอายุ ทำให้ขาดความมั่นคงทางจิตใจ (Berggren-Thomas. P., 1995) ทั้งนี้การที่ผู้สูงอายุต้องอยู่คนเดียวและยังพบกับข้อจำกัดอื่นๆ เนื่องจากภาวะสุขภาพและการสูญเสียในหลายๆ ด้านจากความสูงอายุทำให้เกิดความรู้สึกอ้างว้างว่าเหวและขาดที่พึ่ง โดยที่ความรู้สึกว่าเหวนี้ อาจเกิดขึ้นได้แม้จะมีบุคคลอื่นอยู่รอบข้าง ความว่าเหวในผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นเป็นเวลานานและมีความรุนแรงมากกว่าในวัยอื่น ดังนั้นการดำรงสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างบุคคลในครอบครัวและเพื่อนบ้าน จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะสร้างความ มั่นคงทางสังคมให้ผู้สูงอายุ การพูดคุยและพบปะกับครอบครัวและเพื่อนๆ อย่างสม่ำเสมอ จะทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกอบอุ่นและใกล้ชิดกับบุคคลรอบข้าง อีกทั้งยังได้รับความช่วยเหลือเมื่อ ยามจำเป็น ดังนั้น การคงไว้ซึ่งสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลในผู้สูงอายุ จะช่วยส่งเสริมความผาสุก ทางด้านร่างกายและจิตใจ (Walker, 1995) และแม้กระทั่งมาตรา 12 ตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ เกี่ยวกับการจัดสนใจของผู้สูงอายุ โดยแพทย์จะต้องอาศัยศิลปะในการพูดคุยกับญาติให้รู้ถึงความจริงของโรคร้ายที่ผู้ป่วยประสบภัยของชีวิตแล้ว การเห็นยวรั้งชีวิต ด้วยเครื่องมือต่างๆ กลับจะทำให้ผู้ป่วยได้รับความทุกข์ทรมาน การรักษาแบบประคับประคอง (palliative care) คือการดูแล บรรเทาโรคตามอาการ (symptom control) การบรรเทาความเจ็บปวด (relief pain) ตลอดจนการดูแล ทางด้านจิตใจ (spiritual healing) ผู้ป่วยและญาติมีความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว ก็จะตัดสินใจในทางที่ถูกต้องได้ในหลายๆ กรณี (แสง บุญเฉลิมวิภาส, 2559) ในการที่ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่อยู่ในวัยที่ควรได้รับการสงเคราะห์และดูแลเพื่อไม่ให้เป็นการละเลยของสังคม โดยมุ่งเน้นที่การให้บริการของหน่วยงานมากกว่าจะเป็นการเสริมพลังอำนาจผู้สูงอายุและครอบครัว ให้ผู้สูงอายุและครอบครัว สามารถตัดสินใจกำหนดทางเลือกในการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพเหมาะสมกับบริบทและศักยภาพของตนเอง ตลอดจนสามารถเข้าถึงและรักษาสวัสดิภาพประโยชน์ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์, 2562) ทุกภาคส่วนควรร่วมกันหาแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาของผู้สูงอายุ โดยการให้ผู้สูงอายุมีอาชีพและมีรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว รวมทั้งจะทำให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมทำหรืองานอดิเรกทำระหว่างวันและได้พบปะเพื่อนๆ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้เข้าร่วมสังคม จะทำให้ผู้สูงอายุเกิดความภูมิใจในตนเอง สอดคล้องกับอุทัยวรรณ กสานต์สกุล (2536) ซึ่งพบว่าสัมพันธ์ภาพภายในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สามารถทำนายความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุได้

2. ผู้สูงอายุโรงเรียนอาวุโสศึกษานาอ้อ มีข้อเสนอแนะต่อการบริการโรงเรียนอาวุโสศึกษานาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย คือต้องการมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสุขภาพ ควรหาแนวทางเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุ และให้ความรู้เพื่อส่งเสริมอาชีพ สอดคล้องกับวิทยา เชียงกูร (2562) การปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อให้ประชากรหนุ่มสาว วัยกลางคนและคนสูงวัยได้ทำงานและได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสม มีการใช้ทรัพยากรและแรงงานอย่างยุติธรรมและสร้างสรรค์มากที่สุด ในปัจจุบันทั่วโลกให้ความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุมากที่สุด มีการจ้างงานผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ สำหรับประเทศไทย ปีพ.ศ. 2560 รัฐบาลออกกฎหมายให้บริษัทจ้างงานผู้สูงอายุและยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลร้อยละ 100 (ประชาชาติธุรกิจ, 2561) สอดคล้องตามแผนงานบูรณาการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ปีงบประมาณ พ.ศ.2562 ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ เป้าหมายที่ 2 คนในสังคมไทยทุกช่วงวัยมีทักษะความรู้และ

ความสามารถเพิ่มขึ้น ข้อ 2.5 การมีงานทำของผู้สูงอายุ (60-69 ปี) เพิ่มขึ้น ในยุคศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี พ.ศ. 2560-2579 กำหนดว่าผู้สูงอายุมีความสุขมีรายได้พอเพียงในการดำรงชีวิต (วิลาศ อรุณศรี, 2559) ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนจะต้องตระหนักถึงผลกระทบและควรร่วมมือเตรียมความพร้อมที่จะรับมือกับสังคมผู้สูงอายุ ให้เป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีเนื่องจาก**สิทธิและสวัสดิการผู้สูงอายุ**ได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนในด้านต่างๆ ประกอบด้วย (1) ด้านการแพทย์และสาธารณสุข (2) ด้านการศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสาร (3) ด้านการประกอบอาชีพ ฝึกอาชีพที่เหมาะสม (4) ด้านการพัฒนาตนเอง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่าย/ชุมชน (5) ด้านการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ บริการสาธารณะอื่น (6) ด้านการลดหย่อนค่าโดยสาร และการอำนวยความสะดวกในการเดินทางทางรถไฟแห่งประเทศไทย (7) ด้านการยกเว้นค่าเข้าชมสถานที่ของรัฐ (8) ด้านการช่วยเหลือผู้สูงอายุ ซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรม หรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือถูกทอดทิ้ง (9) การให้คำแนะนำ ปกป้อง ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดี และในทางการแก้ไขปัญหาคอรัปชั่น (10) ด้านการช่วยเหลือด้านที่พักอาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง (11) ด้านการช่วยเหลือเงินเบี้ยยังชีพ (12) การสงเคราะห์ในการจัดการศพตามประเพณี (13) การจัดบริการสถานที่ท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการตามที่คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติประกาศกำหนด (14) การจัดบริการเพื่ออำนวยความสะดวกด้านพิพิธภัณฑ์ โบราณสถาน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ และการจัดกิจกรรมด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ตามที่คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติประกาศกำหนด (15) ด้านการลดหย่อนภาษีเงินได้ และการลดหย่อนภาษีให้แก่ผู้บริจาคทรัพย์สิน เงินให้แก่กองทุนผู้สูงอายุและ (17) ด้านกองทุนผู้สูงอายุ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2562)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. เทศบาลตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย ควรสนับสนุนผู้สูงอายุในเรื่อง (1) การให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับโรคต่างๆ และการฝึกอบรมเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติในการรักษาสุขภาพ (2) ส่งเสริมให้มีการออกกำลังกายทุกอาทิตย์เพื่อเสริมสร้างให้ร่างกายของผู้สูงอายุแข็งแรง (3) การจัดกิจกรรมให้มีความต่อเนื่องและสอดคล้องกับวันสำคัญ เช่น วันสงกรานต์ วันพระวันผู้สูงอายุ
2. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ควรจัดนักศึกษาบริการวิชาการให้ความรู้ด้านการประกอบอาชีพ เช่น การทำขนม การเย็บปักถักร้อย ฯลฯ เพื่อให้ผู้สูงอายุใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และมีแนวทางสร้างรายได้
3. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ควรมีการจัดทีมสหสาขา เพื่อสร้างความสุข ความสนุกสนาน เพื่อลดสภาวะโรคซึมเศร้าของผู้สูงอายุและจัดกิจกรรมค่ายอาสาสมัครพื้นที่พบปะกับผู้สูงอายุ ให้ความรู้ สร้างความสัมพันธ์ให้กับผู้สูงอายุในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยเชิงคุณภาพการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดเลย
2. ควรวิจัยเชิงปริมาณความต้องการสร้างอาชีพเสริมของผู้สูงอายุจังหวัดเลย
3. ควรวิจัยเชิงปริมาณสาเหตุการเกิดสภาวะโรคซึมเศร้าของผู้สูงอายุจังหวัดเลย

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2559). **ข้อมูลผู้สูงอายุในประเทศไทย**. <www.egov.go.th> (สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2562).
- กรณีการณ์ ธัญญารักษ์. (2562). **ภาพประกอบที่ 4**. เลย: โรงเรียนอาวโสศึกษานาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย.
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2562). **สิทธิและสวัสดิการผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ: กองส่งเสริมสวัสดิการและคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ.
- กมลพรรณ หอมนาน. (2539). **ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง การรับรู้ สมรรถนะในตนเองกับพฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้สูงอายุ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลผู้ใหญ่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เกษม ต้นติผลาชีวะ และกุลยา ต้นติผลาชีวะ. (2528). **การรักษาสุขภาพในวัยสูงอายุ**. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- จันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ. (2540). **การสำรวจสุขภาพประชากรวัย 50 ปีขึ้นไปในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2538**. กรุงเทพฯ: ดีไซน์.

- ชรินทร์ทิพย์ ชัยชุมพล, นันทพร ทองเภา และอ้อมใจ แต่เจริญวิริยะกุล. (2561). **ความรู้ และพฤติกรรมการดูแลผู้สูงอายุที่พิการทางการเคลื่อนไหวของญาติ ในตำบลกระแซง อำเภอพยุหะ จังหวัดศรีสะเกษ.** <<https://www.tci-thaijo.org>> (สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2562).
- เทศบาลตำบลนาอ้อ. (2562). **ข้อมูลประชากรบ้านนาอ้อ.** เลย: สำนักงานปลัดเทศบาลตำบลนาอ้อ.
- _____. (2562). **ข้อมูลผู้สูงอายุ.** เลย: กองการศึกษาเทศบาลตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย.
- ประชาชาติธุรกิจ. (2561). **การจ้างงานผู้สูงอายุ.** <www.prachachat.net> (สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2562).
- ปรเมธี วิมลศิริ. (2559). **ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี อนาคตประเทศไทย เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน.** กรุงเทพฯ: หลักสูตรวิทยาการประกันภัยระดับสูง (วปส.) รุ่นที่ 6 ปี 2559 วันศุกร์ที่ 26 สิงหาคม 2559 ณ ห้องประชุมสถาบันวิทยาการประกันภัยระดับสูง (คปภ.) ชั้น 2 สำนักงาน คปภ.
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2559). **พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ.** กรุงเทพฯ: ศูนย์ธรรมศาสตร์ธรรมรักษ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิมพ์สุทธิ์ บัวแก้ว และรติพร ถึงฝั่ง. (2559). **การดูแลสุขภาพและภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุไทย.** <<http://ar.or.th>> (สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2562).
- วิลาศ อรุณศรี. (2559). **ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี พ.ศ. 2560-2579.** กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.
- วิทยา เชียงกูร. (2562). **ปัญหาผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นและการปฏิรูปเศรษฐกิจทั้งระบบ.** <www.bangkokbiznews.com> (สืบค้นเมื่อ 8 ธันวาคม 2562).
- ศุภวัฒน์การ วงศ์ชนวสุและพีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์. (2552). **สถิติพื้นฐานเพื่องานวิจัยท้องถิ่นความสำเร็จในการบริการประชาชน.** กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ ชุณหรัศมี. (2562). **สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย บริษัท พรินท์เทอรี่ จำกัด.
- สุทธิพงศ์ บุญผดุง. (2554). **ศึกษาเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง.** <<http://www.ssuir.ssru.ac.th>> (สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2562).
- อภิญา สุขบัว. (2562). **ภาพประกอบที่ 2 และ 3.** เลย: โรงเรียนอนุบาลศรีศึกษาอ้อ ตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย.
- อุทัยวรรณ กสานต์สกุล. (2536). **ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจ ในชีวิตของผู้สูงอายุ : ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการบำนาญกระทรวงมหาดไทย.** กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- Berggren-Thomas. P., (1995). *Spiritual in aging: spiritual need or spiritual journey.* *Journal of Gerontological Nursing.* 21 (3), 1995, p.5-10.
- Berghorn, F.J. ; et al. (1981). *The dynamics of aging : original essays on the process and experience of growing old.* Colorado: Westview press.
- Hegge, M & Fischer, C. (2000). *Grief Responses of senior and elderly widows : Practical Implication.* *Journal of Gerontological nursing* Vol.26 No.2 Feb, Slack incorporated New Jersey USA.
- Heidrich S.M. (1998). *Health promotion in old age.* *Annual Review of Nursing Research,* 16, p.173-195.
- Miller, C.A. (1995). *Nursing Care of Elder Adult Theory and practice.* 2nd ed. Philadelphia : J.B. Lippincott.
- Pender, N. J. (1996). *Health promotion in nursing practice (3rd ed.).* Stamford, Conn: Appleton and Lange.
- Walker, J.P., & Lambert, H. (1995). *Self-directed learning: A guide for learners and teachers.* Chicago: Association Press and Follett Publishing.